

คำพวนก็มีที่ยูannon

สนธิ บุญญฤทธิ์

ความนำ

ระหว่างวันที่ 30 ตุลาคม - 3 พฤศจิกายน 2556 ราชบัณฑิตยสถานมีโครงการจัดให้คณะกรรมการวิชาการที่จัดทำพจนานุกรมคำภาษาถิ่นจากรรณกรรมภาคต่างๆ ของประเทศไทย ทั้งภาคอีสาน ภาคเหนือและภาคใต้ ได้เดินทางไปศึกษาดูงาน ณ แคว้นยูannon ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ทั้งนี้ ก็เพื่อที่จะให้พวกเรามีโอกาสได้สัมผัสวิถีชีวิตและสืบสายคำไท โดยเฉพาะวิถีชีวิตและสายคำไทลื้อ ตลอดถึงได้ประชุมร่วมกับคณะกรรมการและนักวิชาการคนสำคัญด้านมานุษยวิทยา ณ สำนักงาน นิตยสารแม่น้ำโขง เมือง หลางซ้อ อันจะได้เป็นประสบการณ์ และเป็นประโยชน์ในภารกิจการจัดทำพจนานุกรมคำภาษาถิ่นตามที่ได้รับผิดชอบอยู่ต่อไป

นับว่าผมโชคดี ที่ได้เป็นคนหนึ่งในฐานะ กรรมการวิชาการจัดทำพจนานุกรมคำภาษาถิ่นจากรรณกรรมภาคใต้ ที่ได้มีโอกาสร่วมเดินทางไปในครั้งนี้ด้วย

ในการเดินทางไปแคว้นยูannon ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนครั้งนี้ ผมเชื่อเหลือเกินว่า เพื่อนคณะกรรมการวิชาการฯ ผู้ร่วมเดินทางไป ต่างก็ตั้งความหวังที่จะไปพบเห็นอะไรบางอย่างไว้เป็นการเฉพะนอกเหนือจากภารกิจหลัก ตามจุดมุ่งหมายของโครงการดังกล่าวเป็นแน่ แต่ใครจะตั้งความหวังไว้อย่างไรนั้นผมไม่ทราบ ทราบแต่ว่าที่ผมตั้งความหวังไว้นั้นคงไม่เหมือนใคร เพราะผมตั้งใจว่าการไปยูannon เพื่อพบพี่น้องชาวไทลื้อครั้งนี้ ผมจะต้องสืบหาข้อมูลเกี่ยวกับ คำพวน ตามที่ผมเคยตั้งสมมติฐานเอาไว้ว่า

“คำโดดเอื้อต่อการเกิดคำพวน ภาษาตระกูลไทเป็นภาษาคำโดด ก็ในเมื่อภาษาไทยน้อยสุวรรณภูมิเราเป็นภาษาตระกูลไท และมีคำพวน ภาษาในตระกูลไทอื่นๆ ก็น่าจะมีคำพวนด้วย”

ผมรู้จักคำผวนมาตั้งแต่วัยเด็ก เก็บรวบรวมข้อมูลและศึกษาคำผวนมานานพอสมควร เขียนบทความเกี่ยวกับคำผวนอย่างต่อเนื่องกันมาหลายเรื่อง ส่วนใหญ่จะลงตีพิมพ์ในวารสารของสถาบัน กระทั่งสามารถรวบรวมพิมพ์เล่มเผยแพร่ในชื่อ *คำผวน : รวบรวมบทความทางวิชาการ* มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 นั้นแล้ว ความเชื่อตามสมมติฐานของผมตอนนั้นขยายความได้ว่า คำผวนเป็นปรากฏการณ์ทางภาษาในภาษาไทย คำโดดเอื้อต่อการผวนคำ ผวนแล้วบางครั้งยังได้ความหมาย คำผวนมีคุณค่าถึง 5 ประการเป็นอย่างน้อย ทั้งทำให้เกิดคำใหม่ สามารถใช้เป็นกลทางภาษา เลี่ยงคำไม่สุภาพให้สุภาพ เอื้อต่อการคล้องจองคำ และยังใช้สร้างอารมณ์ขันรวมทั้งความบันเทิงทางภาษา อีกด้วย ดังนั้นในเมื่อภาษาไทยน้อยสุวรรณภูมิมีคำผวนได้ ภาษาในตระกูลไทกลุ่มอื่นก็น่าจะมีคำผวนได้ด้วย แต่เท่าที่ผ่านมามีผมยังไม่มีโอกาสที่จะได้ออกไปสัมผัสกับภาษาตระกูลไทนอกประเทศเลย ครั้งนี้นับเป็นครั้งแรกที่ผมได้มีโอกาสไปถึงถิ่นฐานที่อยู่ของคนตระกูลไทนอกประเทศ แม้จะเพียงไม่กี่ชุมชน ด้วยเวลาและสถานการณ์อันจำกัด แต่อย่างน้อยผมก็คงจะสามารถใช้โอกาสนี้พิสูจน์อะไรบางอย่างตามสมมติฐานที่ผมตั้งไว้ได้บ้างเป็นแน่ ผมหวังของผมอย่างนี้

วันแรก ของการเดินทาง ผมออกจากกรุงเทพฯ ถึงเมือง เชียงรุ่ง จากเมืองเชียงรุ่งต่อไปยังนครคุนหมิงในวันที่สอง ทั้งสองวันแม้ผมจะได้สัมผัสกับชาวไทลื้อมาบ้าง แต่ด้วยความรีบๆ เร่งๆ ของการเดินทางแบบนี้ ทำให้ผมไม่มีโอกาสที่จะได้ทำตามที่ผมตั้งใจไว้เลย กระทั่งวันที่สามตอนที่ไปประชุมร่วมยังสำนักงานนิตยสารแม่น้ำโขง อาคารสภาสังคมศาสตร์ มณฑลยูนนาน นั้นแหละผมถึงได้มีโอกาสพูดคุยกับท่าน *อาจารย์เจีย* ซึ่งก็คือ *ศาสตราจารย์ ยรรยง จิระนคร* หรือที่ชื่อในภาษาจีนว่า *เจียเยนจง* ที่เราได้อ่านบทความบางชิ้นของท่านที่เกี่ยวกับภาษาไทยและคนตระกูลไทในยูนนาน เพื่อเป็นการปูพื้นความรู้ก่อนการเดินทาง ครั้งนี้มาแล้วนั่นเอง อาจารย์เจียเกิดที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นลูกหลานของ *ขุนจิระนคร (เจียกิมซี)* ผู้มีบทบาทสำคัญในการเริ่มก่อร่างสร้างเมืองหาดใหญ่ แต่ก็ได้รับความผิดหวัง เพราะเมื่อถึงตอนที่ผมถามท่านว่า ในกลุ่มคนไทลื้อนี้มีการใช้ *คำผวน* กันหรือไม่ ท่านตอบว่าไม่ทราบเกี่ยวกับเรื่องนี้เลย แต่ท่านก็ไม่ทำให้ผมผิดหวังเสียทีเดียว เพราะท่านแนะนำให้ผมไปคุยเรื่องนี้กับอาจารย์ *อ้ายอู่คำ* ผู้สืบเชื้อสายตรงรุ่นเหลนมาจาก *เจ้าไทใต้คง* ซึ่งเป็นเจ้าไทลื้อ อย่างไรก็ตาม ความรีบๆ เร็วๆ ในการเดินทาง แม้ผมจะได้มีโอกาสพบและถ่ายภาพร่วมกับท่านอาจารย์อ้ายอู่คำมาแล้ว แต่นั่นมันก็ก่อนที่จะผมจะได้รับคำแนะนำเรื่องนี้จากท่านอาจารย์เจีย แล้วจากนั้นผมก็ไม่มีโอกาสพบท่านอาจารย์อ้ายอู่คำอีกเลย มันช่างน่าเสียดายจริงๆ

เย็นวันนั้น พวกเราเดินทางด้วยเครื่องบินภายในประเทศจากสนามบินคุนหมิง จุดหมายปลายทางก็คือเมือง *หมางซื่อ* ที่พวกเราบางคนเรียกกันสนุกปากว่าเมือง *บางซื่อ* ราวกับอยู่ในเมืองไทยจั้นแหละ ทันทีที่เราลงจากเครื่องมาถึงประตูทางออก ก็พบเจ้าหน้าที่ ทั้งที่เป็นผู้แทนของผู้ว่าราชการจังหวัดและตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อหลายคนทั้งชาย ทั้งหญิงมากอยต้อนรับ เมื่อได้รับการทักทายด้วยคำว่า *อยู่ดีกินหวาน* จากเจ้าของบ้านแล้ว พวกเราหลายคนก็อดยิ้มต่างๆ ไม่ได้ พวกเรารวมทั้งผมก็เลยพลอยได้เออออ ขยับปากพูดคำว่า *อยู่ดีกินหวาน* ที่เราได้เรียนรู้มาก่อนหน้านี้แล้วจากเมืองเชียงรุ่งตอบกลับไปอย่างสุดแสน ประทับใจกับพวกเขาเหล่านั้น ทำให้บังเกิดความรู้สึกอบอุ่นอย่างประหลาดและอดไม่ได้ที่จะ ต้องบันทึกเก็บไว้ในความทรงจำ

รุ่งเช้าพวกเราออกจากโรงแรม LONGWAY HOTEL ที่พักไปยังศาลาว่าการเมือง หมางซื่อ ที่นั่นเราได้รับการต้อนรับอย่างเป็นทางการเป็นอย่างดีโดยคนชุดเดิมที่ไปต้อนรับ เราเมื่อคืน ทั้งยังมีเจ้าหน้าที่ชุดใหม่ด้วย เขาจัดที่ให้พวกเรานั่งด้านหนึ่ง เจ้าของบ้านด้านหนึ่ง ประจันหน้ามองตาส่งยิ้มหวานให้กัน พอเข้าไปถึงก็เลือกที่นั่งตามป้ายชื่อของพวกเราแต่ละ คนที่เขาจัดไว้ประจำโต๊ะ ป้ายขนาด 10 x 20 ซม. เขียนชื่อผู้นั่งด้วยตัวอักษรอังกฤษ มีอักษรจีนกำกับอยู่ข้างล่าง ถ้ามองเจ้าหน้าที่ฝ่ายเขาได้ความว่าตัวหนังสือจีนนั้นเป็นคำ แสดงเสียงอ่านชื่อของเรา ทั้งนี้โดยผู้ว่าการเมืองหมางซื่อเป็นผู้มาให้การต้อนรับด้วยตนเอง มีการกล่าวสุนทรพจน์ต้อนรับและกล่าวสุนทรพจน์ตอบด้วยภาษาของกันและกันก่อนที่จะ มีลามแปลแบบเป็นพิธีการ ตามด้วยการมอบของที่ระลึกกันด้วย เสร็จจากพิธีการต้อนรับ พวกเราก็ได้เดินทางต่อไปเพื่อกราบนมัสการพระพุทธรูปเก่าแก่ที่สวยงามและศักดิ์สิทธิ์ที่ *วัดหมางซื่อ* หรือที่เรียกอีกชื่อว่า *วัดโพธิ์* ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของเมืองนี้ และที่วัดโพธิ์ หมางซื่อนี้เอง ที่เราได้ยินเสียงต้อนรับด้วยเสียงฉาบ ประสานด้วยเสียงฆ้องและกลองดังกึกก้องมาแต่ไกล มันเป็นเสียงเครื่องดนตรีประกอบการพ้อนต้อนรับผู้มาเยือนของพวก ชาวไทลื้อ พวกเราเดินผ่านไปในช่วงแถวพ้อนที่แต่ละนางแต่งตัวด้วยแพรผ้าหลากสี สดสวยตามประเพณีของเขา จนพวกเราบางคนอดใจไม่ได้ถึงกับปรีเข้าไปร่วมพ้อนรำทำท่า และถ่ายรูปไว้เป็นที่ระลึก ก่อนที่จะเข้าไปนมัสการพระคุณเจ้าผู้เป็นเจ้าอาวาสที่ออกมา ต้อนรับพาพวกเข้าไปในอาคาร เสมือนว่าเป็นกุฏิหรือศาลาการเปรียญอะไรทำนองนี้และ เพื่อกราบไหว้พระพุทธรูปประธาน ฟังการบรรยายถึงความเป็นมาของวัดแล้ว จากนั้น เขาก็ได้ให้พวกเราเดินชมศิลปวัตถุภายในศาลานั้นตามลำดับ

จากวัดโพธิ์หมางซื้อรถบัสนำเที่ยวคนใหญ่พร้อมไกด์ก็ได้พาพวกเราไปยังหมู่บ้าน *นาหมู่* ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ทางรัฐบาลจีนจัดเป็นหมู่บ้านสำหรับไว้ต้อนรับนักท่องเที่ยว เพื่อจะได้มาเยี่ยมชมศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชนเผ่าต่างๆ โดยเฉพาะชนเผ่า *ไทลื้อ* รถนำเที่ยวพาพวกเราไปแบบที่เราไม่รู้ทิศทางเลย รู้แต่ว่าค่อยๆ ห่างความเป็นชุมชนเมืองออกไปทุกที ทั้งนี้เห็นได้จากการที่ภาพตึกกรมบ้านช่องหลังใหญ่ๆ และกลุ่มคอนโดสูงๆ ค่อยหายไป ไม่นานสองข้างทางก็เริ่มเป็นชุมชนบ้านแบบชนบท เสียงเครื่องดนตรีพื้นบ้านของชนเผ่าเหมือนๆ กับที่เราได้ยินได้ฟังมาจากหน้าวัดโพธิ์หมางซื้อ ก็ค่อยแ่ววดังมาแต่ไกล กระทั่งมาหยุดตรงหน้าหมู่บ้านแห่งหนึ่ง มองเข้าไปส่วนใหญ่มีแต่ผู้หญิงแต่งตัวหลากหลายสีสันไปตามประเพณีของชนเผ่ามายืนแถวต้อนรับ

พอลงจากรถก็มีกลุ่มผู้นำของชุมชนเดินมาต้อนรับ พาพวกเราเดินเข้าไปในบริเวณหมู่บ้าน ตามทางที่เดินไปก็ปรากฏว่ามีแถวชาวชนเผ่าเป็นระยะๆ ที่แต่งตัวด้วยรูปแบบและสีสันประกอบด้วยเครื่องประดับที่งดงามหลากหลายชนเผ่าแตกต่างกัน ส่วนใหญ่เป็นหญิงสาว ที่เป็นผู้สูงอายุก็มีบ้าง มีอยู่คนหนึ่งผมดูๆ น่าจะอายุสัก 65 ปี ที่ไหนได้พอผมถามก็ได้รับคำตอบว่าอายุ 84 ปี ส่วนพวกผู้ชายนั้นมักเห็นเดินเตรไปเตรมา หรือไม่ก็อยู่ในวงดนตรีที่กำลังบรรเลงต้อนรับพร้อมเต้นรำแบบพื้นถิ่นอย่างสนุกสนาน และที่นั่นก็ได้เห็นกลองยาวด้วย ทำให้รู้สึกว้าที่ที่เราเดิน ยืน อยู่ นั่นอยู่ไม่ไกลจากบ้านเรามากนัก

ผมกับอาจารย์ชวน (ศ.ชวน เพชรแก้ว) เดินไปด้วยกัน บางครั้งก็มีอาจารย์ชะเอม (อ.ชะเอม แก้วคล้าย) เข้ามาสมทบ ได้เห็นบ้านที่เขาใช้ดินเหนียวดิบเอามาเป็นแท่งๆ วางเรียงก่อแทนอิฐเป็นตัวกำแพงและผนังบ้าน ส่วนหลังคานั้นเป็นกระเบื้องสีเดียวกับอิฐดินดิบ ดูแล้วน่าจะเยือกเย็นดี บางครั้งเราก็เดินเข้าบ้านนั้นออกบ้านนี้ พบชนต่างเผ่าต่างเพศต่างอายุ บางคนเห็นเขายิ้มๆ ก็ทักด้วยคำว่า *อยู่ดีกินหวาน* ไปตลอดทาง ก็เรานั้นพูดและเข้าใจภาษาเขาได้แค่นั้นนี่นา ซึ่งเราก็ได้รับการตอบรับด้วย *อยู่ดีกินหวาน* พร้อมรอยยิ้มภาษาสากลที่ให้ความหมายที่อบอุ่นลุ่มลึกที่สุดในโลกกลับมาเช่นเดียวกัน ทำให้ผมอดคิดไม่ได้ว่า

“แม้คำพูดจะต่างภาษา แต่รอยยิ้มก็เป็นภาษาเดียวกัน”

ที่สุดผู้แทนชนเผ่าก็นำพวกเราถลอบออกมายังสถานที่ที่เขาจัดไว้เป็นเสมือนร้านโอท็อปของเรานั้นแหละ ที่นั่นนอกจากจะมีการสาธิตการทอผ้า งานฝีมือ ทำขนม ฯลฯ แล้ว ก็มีสินค้าพื้นบ้านประเภทงานฝีมือแบบที่เดาก็ถูกว่ามีอะไรบ้าง ไม่ต่างกับทางเหนือของบ้านเรามากนักหรอก จะมีก็แต่ศิลปวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดมาจากจิตวิญญาณลงมาอยู่ใน

ผลงานเท่านั้นที่แตกต่าง แล้วจากนั้นเขาก็พาพวกเราไปยังศาลาประชาคมหลังใหญ่ของหมู่บ้าน ตอนรับเราด้วยอาหารพื้นบ้านของชนเผ่ากับการแสดงบนเวที ซึ่งในบรรดาอาหารเหล่านั้นก็มี *ข้าวหลาม* ที่คนไทลื้อเขาเรียกว่า *ข้าวบอกไม้* รวมอยู่ด้วย

ที่หมู่บ้านนาหมูนี้อเอง ที่ผมได้มีโอกาสพบกับหญิงสาวรูปร่างสันทัดเอวบางร่างโปร่งคนหนึ่งหน้าตาครึ่งจีนครึ่งไทย อายุอย่างสูงคงไม่เกิน 35 ปี แต่งกายชุดไทลื้อสีชมพูหวาน ทับด้วยเสื้อผ้าฝ้ายสีดำแขนกระบอกเสมอคอก รวบผมแบบง่าย ๆ ไว้ข้างหลัง บนบ่าสะพายย่ามผ้าฝ้ายสีชมพู มือหนึ่งถือกล้องถ่ายรูปดิจิทัลเหมือนกับของผม ผมสังเกตเห็นว่าเธอสนใจคณะพวกเราที่มามาก ดังนั้นพอได้โอกาสผมจึงเข้าไปทักทายแนะนำตัวทำความรู้จัก เธอแนะนำตัวเธอกับผมว่าเธอชื่อ *ฝงต๋านถิง* จึงได้รู้ว่าเธอนั้นแซ่ *ฝง* ชื่อ *ต๋านถิง* เป็นคนเชื้อสายจีน อาศัยอยู่ที่บ้าน *หนองโม* อำเภอ *เมืองซอน* จังหวัด *หมางซ้อ* เขตปกครองตนเอง *ไปจิงป้อ* แคว้นยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน แถมเธอยังบอกด้วยสีหน้าที่แสดงถึงความภาคภูมิใจว่าเธอมีชื่อเป็นภาษาไทยด้วยละ ครั้นผมถามเธอก็บอกว่าชื่อ *นางตานซิ่น* ที่ผมฟังแล้วรู้สึกว่าจะกระเด็นไปทางภาษาพม่าไม่น้อยเลย ทำให้ผมหวนนึกถึงเพื่อนชาวแม่สายคนหนึ่งที่ได้รับการแนะนำให้รู้จักกันทางไปรษณีย์ ที่เรียกว่า *pen friend* (อังกฤษ) หรือ *pen pal* (อเมริกัน) นั่นเอง เธอชื่อ *มะซิ่น* *สร้อยแสง* เป็นสาวไทยใหญ่เชื้อสายพม่า ปานนี้ *มะซิ่น* *สร้อยแสง* เธอจะอยู่ตึกกินหวานอย่างไรก็ไม่รู้ ไม่ได้ติดต่อกันมานานแล้ว จึงด้วยความรู้สึกที่เป็นกันเองนี้ ทำให้ผมถือโอกาสถามถึงความในใจที่ผมอยากรู้ และตั้งใจบิณฑิตพามากระทั่งถึงถิ่นพี่น้องไทลื้อในมณฑลยูนนานครั้งนี้อย่างไม่มีรีรอ

“ในภาษาไทยลื้อมีการพูดหรือเล่น *คำผวน* กันบ้างหรือเปล่านั้นครับ”

สิ้นคำถามเธอมีสีหน้าแสดงความงุนงงกลับมา แต่ผมยังไม่หมดกำลังใจ ผมรู้ทันทีว่าคำถามของผมไม่ใช่ จึงป้อนเธอด้วยคำถามใหม่ออกไป

“ขอโทษเถอะครับ คือที่ผมถามนั้นหมายถึงว่า *การพูดแบบให้คำสองคำกลับเสียงกัน* ไปมาด้วยจุดมุ่งหมายบางอย่าง นั้นนะมีมั๊ย”

ดูเหมือนเธอยังงงอีก ผมจึงยกตัวอย่างมันเสียเลย ว่า

“อย่างเช่น *ไทลื้อ-ทื่อไล้* หรือ *หมางซ้อ-หมือซ่าง* นะ”

ตัวอย่างที่ผมยกขึ้นมาไม่ผิดหวัง เพราะทันทีที่ผมพยายามหาคำไทลื้อมาผวนให้เธอฟังพอเป็นตัวอย่างเท่านั้น ความพิศวงงุนงงต่อคำถามที่ผมป้อนให้เธอมาก่อนหน้านี้หายไปหมดสิ้น เธอระเบิดเสียงหัวเราะออกมาดังๆ ราวกับเราสองคนรู้จักกันมานานพร้อม

กับคำยืนยันว่า

“มี มี”

เธอพูดพร้อมยกมือข้างที่ไม่ถือกล้องถ่ายรูปเหยียดนิ้วชี้เรียวยาวมาชี้ที่ตัวเอง เหมือนเป็นการบอกระบบบางอย่างเกี่ยวกับตัวเธอเป็นคำชวนให้ผมฟังว่า

“ตั้งถาน - ตันถิง อยู่บ้าน หนองโม - โหนมอง”

เธอกับผมหัวเราะพร้อมกันอีกครั้งราวกับนัด ก่อนที่เธอจะให้ตัวอย่างต่อไป

“อยู่ดี - อยี้ดู กินหวาน - กานหวิน”

ความรู้สึกตอนนั้นว่ามันเข้าทางผมแล้ว ผมจึงรับลูกจากเธอส่งต่อไปว่า

“อยู่ดีกินหวาน - อยู่ดูกินหวี”

เธอร้องตอบผมด้วยความดีใจว่า

“ใช่แล้ว ใช่แล้ว”

ผมนึกสนุกจึงต้องตอบไปทันควันเลยว่า

“ແ່ວໄລ້ ແ່ວໄລ້”

ทำให้เราสองคนหัวเราะพร้อมกันเสมือนรู้จักกันมานาน

จากนั้นผมพยายามถามเธอว่า การพูดหรือการเล่นคำแบบ *อยู่ดี-อยี้ดู, กินหวาน - กานหวิน* นี้ คนไทลื้อเขาเรียกกันอย่างไร ก็ได้รับคำตอบว่า

“คำปิ่น”

ทันทีที่ได้ยินคำตอบ ผมแทบจะไม่เชื่อหูตัวเอง ทั้งนี้ก็เพราะคำที่เรียกคำผวนของ ชาวไทลื้อ มณฑลยูนนาน ว่า *คำปิ่น* นี้ มันช่างตรงกับคำเรียกคำผวนที่ผมพบที่จังหวัด เชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. 2533 จากการบอกเล่าของ *ศ.มณี พยอมยงค์* คุณลุง *หนานคำคง สุระวงศ์* ประชาญ์ชาวบ้านล้านนา และ *ท่าน อาจารย์ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล* ที่เรียกว่า “คำปิ่น” หรือ “คำพิน” หรือ “กำปิ่น” เสียเหลือเกิน ซึ่งจะต่างกันก็แค่เสียงสั้น - เสียงยาวเท่านั้น

ขณะที่ผมกำลังสนุกอยู่กับการค้นพบคำผวน ในดินแดนของชาวไทลื้อนอกประเทศไทย เป็นครั้งแรกนั้น ก็มีชายกลางคนชาวไทลื้ออีกคนหนึ่งเข้ามาสมทบ ชื่อ นาย *เตาเป่าจง* เป็นชาวบ้าน *กวงหิน* เสียดยาที่ผมไม่ทันได้ถามรายละเอียดอะไรมากกว่านี้ ทำให้เราได้ร่วม พูดจาด้วยคำผวนกันอย่างสนุกสนาน คุณ *เตาเป่าจง* ยกคำไทลื้อหลายคำเอามาผวนให้ผมฟัง ตัวอย่างเท่าที่ผมพอจะเรียนรู้และบันทึกเก็บจำไว้ได้ในเวลาอันจำกัดก็มีคำว่า

ตีนนอน (ทิศเหนือ)	ตอนนีน
หัวนอน (ทิศใต้)	หอนนัว
คูนหมิง	คิงหมุน
หมานัด (สับประรด)	มัดหมา
คนไต	ไคคน
ตาแหลว (เฉลว)	แตวหลา
ข้าวบอกไม้ (ข้าวหลาม)	ข้าวไบม้อก
จินเล่า (กินเหล้า)	เจาลิน

แล้วก็ยังมีอีกหลายคำที่ผมจดไม่ทัน ซึ่งว่าไปแล้ว หากมีเวลามากกว่านี้ผมก็คงเก็บคำผวนของคนไทลื้อได้มากกว่านี้เป็นแน่

นอกจากคุณผงดำนถึง กับ คุณเตาเป่าจิง ชาวบ้านไทลื้อคนนั้นแล้ว นาย กุงจาเฉียง ก็เป็นชาวไทลื้ออีกคนหนึ่งที่ได้เข้ามาร่วมสนทนาในตอนหลัง และยืนยันถึงเรื่องคำผวนนี้กับผม คุณกุงจาเฉียงมีตำแหน่งเป็นถึงผู้อำนวยการสถาบันนักประพันธ์แห่งเมืองเต๋อคง แคว้นยูนนานที่บังเอิญเดินเข้ามาในจังหวะที่เราสามคนกำลังสนุกกันอยู่ ผมจึงถือโอกาสถามถึงเรื่อง คำผวน หรือ คำปั้น ในภาษาไทลื้อกับคุณกุงจาเฉียง ซึ่งก็ได้รับการยืนยันอย่างหนักแน่นว่า

“มี”

คุณกุงจาเฉียงยืนยันกับผมว่า ในภาษาไทลื้อก็มี คำผวน ที่เรียกว่า คำปั้น จริง พูดยกก็ชี้ไปที่ยามสี่เหลี่ยมสดที่คล่องคอผอมอยู่ มันเป็นยามที่ระลึกที่ผมเพิ่งจะได้รับมาจากคณะกรรมการหมู่บ้านที่เขาจัดงานต้อนรับนั่นเอง คุณกุงจาเฉียงบอกผมด้วยรอยสนุกที่ปรากฏเป็นอยู่บนใบหน้าว่า

“องป่า-ลาป่ง”

คำผวนของคุณกุงจาเฉียงเรียกเสียงหัวเราะขึ้นอีกครั้ง ก่อนที่คุณกุงจาเฉียงจะอธิบายให้ฟังว่า คำว่า องป่า นั้นคือ ย่อม ทำให้ผมเข้าใจตัวเองว่า องป่า ก็คือ องผัว นั่นเอง คำประสมแท้ๆ ถ้ามคุณกุงจาเฉียงอีกทีก็ได้รับการยืนยันว่าใช่

ในการสนทนากันนั้น มีอยู่ตอนที่ผมถามคุณกุงจาเฉียงผ่านล่ามซึ่งเป็นมัคคุเทศก์ของเรา คือคุณ หลี่ หรือชื่อไทยว่าคุณ ชาคริต ที่เดินผ่านมาพอดี ที่ต้องผ่าน

ล่ามก็เนื่องจากการถามอะไรสักๆ บางครั้งอาจเกิดความเข้าใจผิดพลาดกันได้ การถามผ่านล่ามจึงน่าจะเป็นการได้ข้อมูลที่แน่นอนกว่า คำถามที่ผมถามผ่านล่ามนั้นว่า

“คำว่า ลาก่อน หรือ จ้ายเจี้ยน ในภาษาจีนละครับ ภาษาไทยลื้อเขาพูดกันว่าอย่างไร”

สิ้นคำถามที่ถ่ายทอดโดยมัคคุเทศก์ คุณลุงจาเจียงผยองยิ้มกว้างก่อนตอบว่า

“หยูซันนะ หยูซัน หยูซัน คือ จ้ายเจี้ยน”

ผมได้ทีก็เลยพูดเป็นคำผวนว่า

“หยูซัน - หยูซัน”

เท่านั้นแหละ คุณลุงจาเจียงก็กระเปิดเสียงหัวเราะก๊าก พร้อมกับพูดว่า

“หยูซัน - หยูซัน ใช่แล้ว หยูซัน - หยูซัน”

จากการที่ผมได้พูดคุยกับน้องพี่ไทลื้อทั้งสามคนในเวลาอันจำกัดนี้เอง ทำให้พบว่าคำผวนในภาษาไทยลื้อเท่าที่ได้จากการที่เราสนทนากันในวันนั้น นอกจากจะเป็นคำผวนประเภทที่ผวนไม่ได้ความ หรือได้ความบ้างไม่ได้ความบ้างแล้ว คำผวนที่ผวนได้ความตลอดทั้งคำนั้นก็ยังมีด้วย ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความเป็นภาษาคำโดดของภาษาตระกูลไทนั่นเอง อย่างเช่น

ผักชีหนาม (ผักชีฝรั่ง)

ผักขามหนึ่

เจ้าสู

จู้สาว (ซู้สาว)

ใจบ้าน (ศาลากลางบ้าน)

จานใบ้

ปี่น้อง (พี่น้อง)

ป้องนี้

ทั้งหมด คือ ประสบการณ์การพบข้อมูลคำผวนครั้งแรก ในการเดินทางไปแคว้นยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนของผม การที่ได้ไปพบข้อมูลคำผวนไทลื้อของผมในวันนั้นต้องมาสิ้นสุดลงอย่างน่าเสียดายด้วยข้อจำกัดของสิ่งที่เรียกว่าเวลา ผมเองก็คิดว่าผู้ที่ให้ข้อมูลคำผวนผมทั้งสามคนก็คงตื่นเต้นดีใจและเสียดายไม่แพ้ผมเหมือนกันที่อยู่ มีผู้มากระตุ้นสิ่งที่เขาไม่คาดคิดว่าจะมีผู้สนใจความเป็นพื้นบ้านที่ไม่เคยมีใครสนใจมาก่อน โดยเฉพาะคนในสายชาติพันธุ์เดียวกัน

สำหรับผม การได้ไปยูนนานครั้งนี้เป็นการไปได้ข้อมูลคำผวนมาเพียงเบื้องต้น แต่ว่าคนไทลื้อเขาก็มีคำผวนด้วยเหมือนกันกับเราเท่านั้น ยังไม่ทันที่จะได้เก็บเพิ่มเติมเต็ม สิ่งที่ยากรู้เกี่ยวกับคำผวนต่อไปอีก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการนำใช้คำผวนในกรณีอื่นๆ ที่นอกเหนือจากนั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของควมถี่ของการนำใช้คำผวนในสังคมชาวไทลื้อ คำผวนกับอารมณ์ขัน สภาพปัจจุบัน อนาคต ของคำผวนของชาวไทลื้อ รวมทั้งข้อมูลอื่นๆ ที่ต่างกันออกไปอีกด้วย

ดังนั้น การที่ผมได้ไปพบคำผวนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อที่มณฑลยูนนานครั้งนี้ แม้ว่าจะยังไม่ได้ศึกษารายละเอียดลึกลงไป แต่ก็นับได้ว่าเป็นการเริ่มต้นศึกษาคำผวนในกลุ่มชาติพันธุ์ไทนอกประเทศไทยสุวรรณภูมิเป็นครั้งแรก ที่ทำทนายให้มีการเก็บรวบรวมและศึกษาในเชิงลึกต่อไป

มีโอกาสผมจึงอยากจะไปยูนนานอีกสักครั้งหนึ่งในช่วงชีวิตที่ยังเหลืออยู่



ความเป็นพื้นบ้านที่เมืองเซียงรุ่งมองไปทางไหนก็เหมือนบ้านเรา



ศาสตราจารย์ยรรยง จิระนคร หรือ อาจารย์เจีย



อาจารย์ **อ้ายฮุ้นคำ** ผู้สืบเชื้อสายตรงรุ่นเหลน
มาจาก **เจ้าไทไต้คง** ซึ่งเป็นเจ้าไทลื้อ กับผู้เขียน



ผู้เขียนกับคุณ ผงด้านถึง หรือ นางตานซิ่น ผู้ให้ข้อมูล



คุณ กุจจาเฉียง (ซ้ายสุด) ผู้อำนวยการสถาบันนักประพันธ์
แห่งเมืองเต๋อคง ผู้ให้ข้อมูลอีกคน



ดินเหนียวดิบเอามาเป็นแท่งวางเรียงก่อแทนอิฐเป็นตัวกำแพงผนังบ้าน
ส่วนหลังคานั้นเป็นกระเบื้องสี่เหลี่ยมกับอิฐดินดิบดูแล้วน่าจะเยือกเย็นดี